

УДК 339.924 : 061.1

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ МИТНОГО СОЮЗУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Твердохлебов М.І.

*Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, Сімферополь, Україна
E-mail: tverdohlebov-nikolay@rambler.ru*

Проаналізовано динаміку та структуру торгівлі товарами, розглянуті тенденції розвитку сальдо торговельного балансу. Зроблено висновок щодо доцільності пошуку таких форм економічного співробітництва України з країнами МС та ЄС, які б дозволяли динамічно розвивати зв'язки у обох інтеграційних напрямках.

Ключові слова: зовнішня торгівля, міжнародна економічна інтеграція, митний союз, Європейський Союз.

Постановка проблеми.

За сучасних умов інтернаціоналізації ступінь залучення будь-якої країни у міжнародні інтеграційні процеси, насамперед у торгівлю, є фактором, що значно впливає на соціально-економічний розвиток. У зв'язку з цим набуває вагомого практичного та теоретичного значення розгляд процесів реальної інтеграції України, у тому числі аналіз торгівлі з країнами Митного союзу (МС), створеного у 2010 році Росією, Білоруссю та Казахстаном, та з 27 державами-членами Європейського Союзу (ЄС-27).

З трьома державами МС Україна ще 2003 року підписала договір про створення Єдиного економічного простору (ЄЕП). Основною причиною того, що ЄЕП не став дієвою структурою був намір України обмежитися формуванням зони вільної торгівлі без вилучень та обмежень, оскільки створення митного союзу суперечить європейській інтеграції країни. Асоційоване членство, про яке Україна веде переговори з ЄС з 2008 року, передбачає створення зони вільної торгівлі, що неприпустимо за умов участі в митному союзі з іншими державами. Але для Російської Федерації, Білорусі та Казахстану створення зони вільної торгівлі без вилучень і обмежень з Україною означало б допущення неконтрольованих (і найчастіше небажаних) імпорتنих потоків із третіх країн. Крім того, зупинка проекту на етапі зони вільної торгівлі не може сприяти реалізації основної мети – створенню єдиного економічного простору, тобто поступовому забезпеченню "чотирьох свобод" (вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили).

Аналіз публікацій за темою дослідження.

Інтеграції України до ЄЕП та ЄС присвячено чимало робіт як українських, так і російських авторів (Гош А., Лебедева В., Тарасевич В., Філіпенко А., Зіядулаєв Н. та інші). Проте у відомих нам дослідженнях не проведено порівняльного аналізу стану реальної інтеграції економіки України з країнами МС та ЄС на основі даних зовнішньоторговельної статистики.

Мета статті – порівняння ступеня реальної економічної інтеграції України з країнами МС та ЄС-27. Зазначена мета досягається шляхом вирішення наступних

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ
МИТНОГО СОЮЗУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

завдань: аналіз динаміки експорту, імпорту та торговельного балансу; порівняння структури зовнішньої торгівлі товарами.

Основні результати дослідження.

Для того, щоб зробити висновки щодо напрямків реальної інтеграції економіки України, необхідно проаналізувати основні показники зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами МС та ЄС-27. У якості індикаторів зовнішньоекономічного співробітництва України прийняті показники динаміки зовнішньої торгівлі з 2004 по перше півріччя 2010 року.

Експорт товарів України до розглянутих об'єднань характеризується стабільним збільшенням частки країн МС при скороченні частки країн ЄС-27. У 2007 році обсяги експорту до країн МС перевищили показник країн ЄС-27, а у кризові 2008-2010 рр. частка країн МС стабілізувалася, а показник країн ЄС-27 продовжував падіння (див. табл. 1). Це свідчить про більш сталі економічні зв'язки України з трьома країнами митного союзу, ніж з європейськими партнерами, адже падіння ВВП у перших було у рази більше, ніж у других.

Таблиця 1

Український експорт товарів

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Всього (млн.. дол. США)	32666,1	34228,4	38368,0	49296,1	66967,3	36695,7	23098,2
До країн МС (млн.. дол. США)	7062,4	9055,8	10701,4	15663,4	19673,8	11172,4	7123,2
Частка країн МС (%)	21,6	26,5	27,9	31,8	29,4	30,5	30,8
До країн ЄС-27 (млн.. дол. США)	11009,6	10233,4	12087,9	13916,4	18129,5	9499,3	5728,4
Частка країн ЄС-27 (%)	33,7	29,9	31,5	28,2	27,1	25,9	24,8

*Перше півріччя.

Джерело – власні розрахунки автора на основі даних [1].

Відносні показники імпорту України товарів з розглянутих об'єднань нестабільні. До 2008 року спостерігалось скорочення частки країн МС, потім – різке зростання, що свідчить про значно менше падіння ввозу товарів з цих країн, ніж з інших торговельних партнерів, у тому числі і членів ЄС. Частка країн ЄС-27 з 2004 року зростала, а у 2008-2010 роках значно впала, і показники двох торговельних партнерів майже повернулися до рівня 2004 року, коли розрив між їх частками перевищував 10% (див. табл. 2).

В 2005 році загальне сальдо зовнішньої торгівлі України товарами вперше за багато років стало від'ємним. Це в першу чергу пов'язано з торгівлею України з країнами ЄС-27 – якщо в 2004 році сальдо взаємної торгівлі було додатним, то в 2005 році воно стрімко стало від'ємним. Протягом 2006-2007 років від'ємне сальдо з країнами ЄС-27 щорічно подвоювалося та склало у 2008 році 10,7 млрд. дол. США. У цей же час від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі України із країнами МС значно не зросло, а у окремі роки значно зменшувалося. В 2007 році у порівнянні з

2006 роком воно скоротилося на 1096,4 млн. дол. США (-20,7%) і склало 4210,8 млн. дол. США, у 2008 році знову зросло, але було майже вдвічі меншим ніж від'ємне сальдо з країнами ЄС-27.

Таблиця 2

Український імпорт товарів							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Всього (млн.. дол. США)	28996,8	36136,3	45038,6	60618,0	85535,3	45433,1	25613,1
З країн МС (млн.. дол. США)	12738,5	13969,7	16008,1	19874,2	25342,7	16962,5	10633,0
Частка країн МС (%)	43,9	38,7	35,5	32,8	29,6	37,3	41,5
З країн ЄС-27 (млн.. дол. США)	9547,4	12191,9	16194,6	22218,7	28868,4	15392,7	8119,4
Частка країн ЄС-27 (%)	32,9	33,7	36,0	36,7	33,8	33,9	31,7

*Перше півріччя.

Джерело – власні розрахунки автора на основі даних [1].

Таблиця 3

Сальдо зовнішньої торгівлі України товарами (млн. дол. США)							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Всього	3669,3	-1907,9	-6670,6	-11321,9	-18568,0	-8737,4	-2514,9
З країнами МС	-5676,1	-4913,9	-5306,7	-4210,8	-5668,9	-5790,1	-3509,8
З країнами ЄС-27	1462,2	-1958,5	-4106,7	-8302,3	-10738,9	-5893,4	-2391,0
З іншими країнами	7883,2	4964,5	2742,8	1191,2	-2160,2	2946,1	3385,9

*Перше півріччя.

Джерело – власні розрахунки автора на основі табл. 1-2.

Україна має значне позитивне сальдо у торгівлі послугами з країнами МС (у 2008 р. – 3100,5, у 2009 р. – 2907,0 млн. дол. США), що є істотним для покриття дефіциту України в торгівлі товарами із цими країнами. Таким чином, сукупне від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі України товарами та послугами з цими країнами було у 2008-2009 рр. у чотири рази меншим, ніж з країнами ЄС-27: відповідно 2568,4 проте 10509,4 млн. дол. США та 602,8 проте 2404,8 млн. дол. США [2].

Основними статтями українського експорту товарів до країн ЄС-27 в 2007 році згідно даним Держкомстату були чорні метали (25,3%), енергетичні матеріали, нафта та продукти її перегонки (10,5%), руди, шлаки та зола (5,3%), деревина та вироби з неї (4,4%), вироби з чорних металів (3,9%), одяг текстильний (3,9%). На ці групи, що представляють галузі з низьким та середнім рівнем технологій припадає 53,3% експорту України до країн ЄС-27, а частка продукції машинобудування (групи 84-92 згідно УКТЗЕД) становить лише 12,2% [3]. У наступні роки переважання півфабрикатів та сировини стало більш значним: у першому півріччі 2010 року тільки на дві подібні статті – чорні метали та руди прийшлося 41,1% (відповідно 31,1% та 11%) [4]. У той же час, продукція машинобудування є основою експорту України до країн МС, де її частка становить 35,3%. Обсяг експорту

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ МИТНОГО СОЮЗУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

продукції машинобудування до цих країн у 2007 році склав 65,1% від загального обсягу експорту цієї продукції до країн світу (у 2005 році відповідно – 48,2%) [3].

У товарному імпорті з країн ЄС-27 в 2007 році переважало механічне обладнання (19,4%), наземні транспортні засоби, крім залізничних (15,1%), електричні машини та устаткування (8,9%), полімерні матеріали, пластмаси (6,8%), фармацевтична продукція (6,2%), папір та картон (4,1%). Основну частину імпорту України з країн МС складають енергоносії (48,2%) та продукція машинобудування (19,3%) [3].

Таким чином, торгівля України з країнами ЄС-27 є нееквівалентною через переважання у вітчизняному експорті напівфабрикатів та товарів з низьким ступенем обробки, а у імпорті – товарів з високим ступенем обробки (у першу чергу продукція машинобудування – 47,6%). Торгівля з країнами МС, незважаючи на значну частку енергоносіїв у імпорті, є більш збалансованою за товарною структурою. Протягом останніх років взаємна торгівля продукцією машинобудування між Україною та країнами МС має тенденцію до збільшення, до того ж сальдо цієї торгівлі для України є позитивним (1688,8 млн. дол. США у 2007 році) [3].

Важливо й те, що виробнича кооперація між українськими підприємствами та їхніми партнерами з країн ЄС-27 носить поверхневий міжгалузевий характер, у той час як з партнерами з країн МС переважно внутрішньогалузева. Це у першу чергу стосується авіакосмічної галузі – єдиної в Україні наукомісткої, що є конкурентоспроможною на світовому ринку. Практично всі проекти у цій сфері виконуються спільно з російськими підприємствами – виробництво літаків "Ан-70", "Ан-140", "Ан-148" та запуск ракетноносіїв українського виробництва з морської платформи "Sea Launch" та космодрому Байконур.

Авіакосмічна техніка це найвагоміша категорія високотехнологічних виробів, що експортуються з України. Основним стабільним ринком її збуту є Російська Федерація: майже 60% експорту цієї продукції у 2009 році. Слід підкреслити, що доля РФ в експорті значно зросла в кризові 2008-2009 роки. Аналогічна ситуація спостерігається й по категорії неелектрична техніка, яка займає друге місце в українському експорті продукції високих технологій. «Така ситуація свідчить, з одного боку, про збереження коопераційних зв'язків між виробниками України та РФ, з іншого – про відсутність задекларованого курсу євроінтеграції» [5].

Висновки.

Підбиваючи загальний підсумок, слід зазначити, що торгівля України з країнами МС динамічно розвивається незважаючи на кризові явища 2008-2009 років і значно перевищує темпи росту торгівлі з країнами ЄС-27. Сукупне від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі України товарами та послугами з країнами МС має тенденцію до скорочення і у чотири рази менше, ніж с ЄС-27.

МС сьогодні є безперечним торгівельним партнером номер один України не тільки за розмірами, але і за якістю. Товарообіг з країнами МС має більш "шляхетну" структуру ніж з країнами ЄС-27 та базується в значній мірі на

внутрігалузевій кооперації, отже реальна інтеграція з цими країнами знаходиться на більш високому рівні.

Від кооперації з країнами МС та, передусім, з Росією залежить збереження в Україні наукомістких галузей, у той час як науково-технічне співробітництво з країнами ЄС обмежується переважно «витоком мозків» з України. Також і продукція обробної промисловості України, у тому числі з високим ступенем переробки, користується порівняно високим попитом на території Росії та країн СНД (особливо – МС).

Таким чином, можна зробити висновок щодо доцільності пошуку таких форм економічного співробітництва України з країнами ЄС-27 та МС, які дозволяли би динамічно розвивати зв'язки у обох інтеграційних напрямках.

Список літератури

1. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами за 2004-2009 роки та січень-липень 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrstat.gov.ua
2. Географічна структура зовнішньої торгівлі України послугами за 2008-2009 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrstat.gov.ua
3. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2007 році: стат. зб. у 3 т. / Держкомстат України. – К., 2008. – Т. 1. – 2008. – 178 с.
4. Стан зовнішньоекономічних відносин з країнами Європейського Союзу у I півріччі 2010 року / Держкомстат України: Експрес - випуск. – №216 від 10.09.2010р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrstat.gov.ua
5. Саліхова О. Українським високотехнологічним виробництвом – «табелю про ранги» / О. Саліхова, О. Крехівський // Економіст. – 2010. – №6. – С. 24-27.

Поступила в редакцію 01.12.2010 г.

Твердохлебов Н.И. Сравнительный анализ состояния внешней торговли Украины со странами Таможенного союза и Европейского Союза / Н.И. Твердохлебов // Вчені записки ТНУ. Серія: Економіка та управління. – 2010. – Т. 23 (62), № 3. – С. 286-290.

Проанализированы динамика и структура торговли товарами, рассмотрены тенденции развития сальдо торгового баланса. Сделан вывод о целесообразности поиска таких форм экономического сотрудничества Украины со странами МС и ЕС, которые позволяли бы динамично развивать связи в обоих интеграционных направлениях.

Ключевые слова: внешняя торговля, международная экономическая интеграция, таможенный союз, Европейский Союз.

Tverdohlebov N.I. Condition of Ukraine external trade with countries of Customs Union and European Union: comparative analysis / N.I. Tverdohlebov // Uchenye zapiski TNU. Series: Economy and management. – 2010. – Vol. 23 (62), # 3. – P. 286-290.

Ukraine's trade in goods dynamics and structure with countries of Customs Union and EU are analyzed. Developments of trade balance are studied. Conclusion are made about expediency of search such forms of economic co-operation Ukraine with CU and EU countries which allows dynamically develop connections in both integration directions.

Key words: external trade, international economic integration, Customs Union, European Union.